

FRANTIŠKA F. PLAMÍNKOVÁ

O PRÁVU V DANÝCH ŽEN NA VÝDĚLEČNOU PRÁCI

Výběr z textu

Nám, ženám, je velmi obtížno považovat právo provdané ženy na výdělečnou práci za problém, o němž se má uvažovat. To proto, že je součástí osobní svobody člověkovy, že je nutný důsledek práva sebeurčení jednotlivcova.

Hybnou silou XX. století je demokracie, lidovláda, kterou největší demokrat posledních desetiletí, prezident T. G. Masaryk, charakterisoval jako lidsoprávu. Podkladem demokracie je schopnost sebeovládání, sebespravování, odpovědnost za sebe, za své činy – ale spoluschopnost zařadit se vedle druhých jako rovný k rovným, neubírat jiným jejich práv – ale dovést uplatňovat vedle jejich práv práva vlastní.

Demokracie nutně žádá svobodných, svézákonných, svéprávných lidí – mužů jako žen. Kde by ovládala jedna polovina druhou polovinu národa, kde by chtěla jedna polovina – a k tomu ještě polovina s přirozenými i vypěstěnými vlastnostmi do značné míry odlišnými – rozhodovat o polovině druhé, není demokracie možná. Jen svoboda a vzájemné se doplnění dá demokratický národ.

Hybnou silou poválečného světa a cestou k míru (jak zbraní, tak sociálnímu), po kterém toužilo po strašlivé katastrofě světové války všechno lidstvo a po kterém touží i dnes každý rozumný člověk, jest princip sebeurčení.

Ten jen dokreslil princip demokracie. Jistě si přejeme, aby se stalo životní skutečností demokratické heslo: Rovnost národů – rovnost v národě. To předpokládá: ctít individuální rozdíly národů a jejich právo na volný rozvoj; to je cesta ke světovému míru bez zbraní. Právě tak: ctít individuální rozdíly osobností jest cesta k sociálnímu míru uvnitř národa. Že ctít rozdíly osobností nutno bez ohledu na pohlaví, jest jasné.

A tak rovné lidské právo žen s muži ve všech sférách jest v teorii vyřešeno silami, které vytvořily moderní demokracii. Proto také všude tam, kde demokracie pláče, zakrývá si tvář i spravedlnost k ženám. Kde však demokracie si razí cestu do životní praxe všedního dne, tam žena odkládá – třeba pomalu – svoji nesamostatnost, nedůvěru v sebe, odkládá vlastnosti vypěstované poddanstvím, roste přímějí, logicky a stává se velmi vydatnou pomocí i veřejným zájmům občanským. Z podivné skleníkové květiny vyrůstá zdravý, prostý člověk.

Ono rovné lidské právo žen s muži zahrnuje v sobě též autonomní, svězáonné rozhodování o tom, jak splní své lidské touhy po vztahu k muži, k mateřství i k práci. Řekla bych, že toto jsou nejvážnější problémy zejména mladé ženy. Věkem zesiluje a rozšiřuje se její zájem na práci, dále uvědomuje si svoje postavení ve společnosti a vliv společnosti na její osudy a osudy jejích nejbližších, stává se uvědoměným občanem. Ale velmi často na cestě od zájmu o rodinu k zájmům o národní celek potkává – stále ještě – tolik překážek anebo neporozumění, někdy urážlivého přehlížení anebo blahovolnosti, že se v ní probouzí ženská hrdost, a pochopuje, že teoretickou rovnoprávností ještě není získána faktická lidská rovnoprávnost a že, bohužel, nutno ještě velmi usilovně za ni bojovat. Tu je vznik nové fáze feministického hnutí, které – chtěj nechtěj – má po výtce ráz hospodářského zápasu, neboť zhoršená hospodářská situace tlačí nejvíce, bohužel, na místa nejméně chráněná, v hospodářském ohledu nejméně pevná. A to jsou ovšem právě posice žen, posice logicky získané, ale ještě nezakotvené. Nemám kdy, abych probrala důvody této slabosti hospodářských posic ženských.

Dnes jsme tedy, vlivem krise, v těžkém zápase za uhájení práva ženy na ony tři základní zájmy zejména mladých žen a jejich rodin: práva na manželství a mateřství vedle výdělečné činnosti.

Před válkou t. zv. celibát výdělečně činných žen zejména ve veřejných službách byl zjevem zcela obvyklým; byl to prostý důsledek nedemokratického potlačování přirozeného života. (Zajímavé, že nikdy nebyl v zemích koruny svatoštěpánské, tedy že nikdy nebyl zaveden na Slovensku!)

Celibát vnucený byl a je nejnemravnější z přežitků středověku, protože buď se dodržuje – a pak může křivit přirozený vývoj normálního člověka, anebo se nedodržuje – a pak křiví povahu, protože nutí k pokrytectví; u žen mimo to k řadě zásahů zdravotně a zejména též mravně závažných; anebo konečně vytváří nelegální svazky muže a ženy, které nejsou dosti pevnou oporou dětem z nich vzniklých, zejména v hospodářsky těžkých dobách a v dobách otřesu smyslu pro odpovědnost.

Lze zcela určitě prohlásit, že vnucený celibát zasahuje zhoubně samy kořeny života jednotlivcova i celku lidské společnosti, totiž:

- Přirozený vztah muže a ženy,
- manželství jako instituci pro ochranu dětí,
- manželství jako instituci pro ochranu matky.

Zákaz výdělečné práce provdané ženy, o který vede se dnes boj, stavěl by ty ženy, které by v budoucnosti vstupovaly do zaměstnání, před rozhodování: Celibát, nebo ztrátu existence.

To znamená, že by opět sňatek snížen byl na hledání hmotného zaopatření ženina. Ti, kdo přicházejí s podobnými návrhy, snad si ani nemohou být vědomi, že tak ohrožují jeden z největších vkladů, které uvědomělá, emancipovaná žena vnesla do lidské společnosti: očistit vztah muže a ženy od hlediska materialistického, kde tkví základy prostituce řemeslné i prostituce nevědomé, která je všude tam, ať v manželství, nebo mimo ně, kde se pohlavní vztah řídí materiálními výhodami.

Správcí lidské společnosti nejsou si vědomi dalšího daru, který jim spadl do klína výdělečnou činností nemajetných žen, které nechtějí ji opustit po sňatku, totiž možnosti založit řádně hospodářsky podložené manželství mladých intelektuálů. Složitost civilizačních úkonů vyžaduje stále delší odborné přípravy pracovníka; dosažení existence, aniž by zaopatřil rodinu, až ve věku zralém, pro manželství nijak příznivém, což jest jedním ze stínů moderní civilisace. Mravní postoj moderní ženy k manželství, že nehledá v něm zaopatření, ale jest ochotna sama pomoci svou výdělečnou prací ve výživě rodiny, umožňuje založit rodinu včas – a tak právě výdělečná činnost manželky intelektuálový hojí jednu z chorob moderní společnosti!

Společnost lidská stůně mnohými nedostatky: Ať chceme, nebo nechceme, veřejnost přebírá svým obecným zřízením, zemským i státním, z rukou

rodin stále další a další úkoly hospodářské, kulturní, sociální atd. Stále silněji zasahuje do práv rodičů a jednotlivců uniformující rukou. Ale čeho velmi málo přešlo do této nové mašinerie společenské? Domáckých, rodičovských, rodinných vlastností. Je nám zima z nelásky, je nám úzko z jednostrannosti, z nedostatku psychologického porozumění atd. Schází tu žena.

Veřejné úřady samy mají dbáti, aby ve veřejné službě (administrativě) byly plně, rovnoměrně zastoupeny prvky: mužský a ženský, aby se vzájemně doplňovaly, a tak pomalu v obci, zemi i státě se vytvářel rodinný duch! Jak přímo proti tomuto požadavku by se hřešilo, jestliže zkušené, zapracované ženské síly by byly nuceny odcházeti při sňatku. Znalosti provdaných zaměstnankyň mohou být naopak zase novým a vítaným přínosem do koncertu sil, jež upravují veřejné záležitosti.

Čím více se zamýšlíme nad všemi důsledky násilí, jež se chystalo nebo chystá proti provdané zaměstnankyni, tím postihujeme jasněji, že přirozený vývoj v t. zv. ženském hnutí řeší bolestné problémy života nenásilně, zatímco zásahy omezující svobodu žen zhoršují situaci nejen jednotlivců, ale i lidského celku.

Kdyby ti, kdož přicházejí s propouštěním provdané ženy, se dovedli vymyslet do postavení ženy, která věnovala mladá léta přípravě pro zaměstnání a chudě placené počáteční praxi, která měla touhu v práci vyniknouti, zdokonaliti v ní – najednou, když život, cit zavolá, má vše to opustit –, pochopili by, jak jejich stanovisko je nelidské, nepraktické, národohospodářsky závažné, ale i nelogické.

Jak je tomu dlouho, kdy se říkalo, že ženy nemají v sobě touhu v zaměstnání vyniknout, zdokonalit se, protože se dívají na ně jako na přechodné jen do sňatku? A návrhy „celibátní“ přímo by pěstovaly v ženách tento názor na práci!

Jak je tomu dlouho, kdy vypočítali rozhodující politikové, že jsou ženy nejdražšími silami pro národ, protože se vzdělávají na účet státu pro povolání, které v několika letech opouštějí pro sňatek?

Lze se na věc podívat i s další stránky: Ona žena, která nuceně opustí své zaměstnání a vrátí se do domácnosti, bude přesazena do jiné práce, kterou snad nezná, nemá ráda, rozhodně ji nebude dělat tak dobře, jako její odborně vzdělaná zapracovaná pomocnice.

V jak nelogickém rozporu jest tato prakse se snahou čím dále intenzivněji sledovanou o účelný výběr zaměstnání s využitím speciálních schopností? (Vzpomeňme na př. intenzivní práce poraden pro volbu povolání.) Kultivovaná síla provdané zaměstnankyně v rozvoji nebo třeba na začátku jejích možností by měla být zahrnuta do práce zcela odlehle (a to bez zřetele k zaměstnavatelské úloze výdělečně činné ženy, která zas musí propustit svoji zapracovanou pomocnici v domácnosti, pěstovanku, nebude moci platit krejčovou, musí snížit konsumní svou sílu a j.).

A kde je osobní uspokojení z práce, kterou ráda konám, kterou dovedu konat, protože jsem se k ní vzdělala? Kde je odpovědnost za přerušovaný logický růst ženin, za její ošizení o vnitřní zájem o práci? Což zapomináme, že práce konaná z vnitřní nutnosti podle přirozených vloh je prací snadnou, zatím co sebelehčí práce proti vnitřnímu založení jest trýzní?

Ženě naopak musí býti zachováno právo a má býti k tomu vychovávána, aby dobře odhadovala své pracovní síly, naslouchala svým impulsům a srůstala se svou prací. Tak porostou mladé a rozsáhlé ženy, klidné, opakují, klidné manželky a klidné matky.

Ženě musí býti zachováno a garantováno právo na práci, neboť práce jest osobní potřeba lidská, je uplatněním touhy po činnosti a po rozvoji osobnosti, práce jest základ lidské spokojenosti a harmonie, práce jest cesta k hmotné existenci vlastní a k hmotné existenci a klidnému vývoji rodiny. Kladu důraz na harmonii, na klidný vývoj. To je, co by měla společnost, jež tak eufemisticky dovede mluvit o mateřství, o dětech jako o budoucnosti národa, sama na prvním místě zaručiti každé matce, aby dávala světu děti ráda, a to děti harmonické. A zatím právě ředitelé společnosti lidské svými návrhy na propouštění provdané ženy porušují těžce tuto potřebu lidské společnosti.

A tak se zase vracím k základu: nerada užívám silných slov – nemohu však nazvat návrhy na propouštění vdaných žen z práce nebo nucení žen k celibátu, aby zachránily existenci, než za naprostý výsměch demokracii, právu sebeurčení, a dokonce logice a moudrosti národohospodářské se potřebám státu.

Další stíny násilného přerušování výdělečné práce ženy: Kdyby při sňatku všechny ženy byly nuceny odcházeti ze zaměstnání, bylo by nebezpečí, že jak rodiče dcer, tak i vydržovatelé škol budou se rozpakovati nésti náklady na vzdělání tak nerentabilní, že by se tedy pomalu mohlo přijíti s návrhy na omezení zejména vyššího, delší dobu a větší náklady žádajícího vzdělání žen. To znamená veliké nebezpečí pro všechny ženy – i svobodné –, ale i pro kulturní

vývoj celého národa, protože by to znamenalo postupné snížení kulturní úrovně celé poloviny obyvatelstva.

A další nebezpečí pro všechny ženy (tedy i svobodné): obory, žádající vyšší inteligence, většího zapracování, tedy lépe placené, zůstávaly by ženám zavřeny, protože nikdo by neměl chuti zapracovávat ženu pro krátkou dobu do sňatku.

[...]

Ptáme-li se, jak je vše to možné, zejména v zemi, kde mají ženy občanská práva rovná s muži, vidíme příčiny tyto:

- Nejtužší konservatismus vůči rodinnému životu a v něm zvláště vůči ženě. Manželky udržují tento konservatismus svou pasivností – i když se jich dotýká velmi bolestně – „pro klid rodiny“.

- Ženy neuplatnily se dostatečně v politickém životě.

- Vedoucí politikové z tradičního podceňování žen jen velmi zřídka považovali za svou povinnost, aby se podívali též na život ženy zorným úhlem demokracie, aby postihli nové úkoly, které doba jí uložila. Nejinak tisk.

- Po staleté praksi společnost – i ženy samy – snaží se léčit obtíže nové doby starými prostředky, mezi nimiž obětovat ženu nebyla poslední. Nedohlíží, že každá oběť se musí vykoupit. A obětovat lidskou svobodu, lidská přirozená práva, že je hřích, který nese zlé ovoce do pokolení!

—

Zajímavé je konstatovat, že nikdo z navrhovatelů se neodvážil (v žádné zemi!) považovat odevzdání provdané ženy od výdělečné práce za její prospěch. V tom je aspoň trochu pokroku.

Jediná námitka tu je: Vraťte ženu rodině!

Důvod zdánlivě velmi vznešený. Pokud je upřímně myšlen, tedy ukazuje krátkozrakost. Vraťte ženu rodině, ochuzené o prostředky k výživě, k odbornému provozu, k lepšímu vzdělání dětí; ženu znechucenou, ba duševně rozervanou; protože největší útok jde proti ženám s větším příjmem, tedy jistě mnohdy ženou starší, skoro neschopnou přeorientovati se na práci domácí atd.

Ale ve většině případů jest tento důvod jen záminkou: toto volání vzniklo až tehdy, když jde o ženy ve vyšších službách, které jak svým vzděláním, tak i vyšší hospodářskou úrovní jsou s to, aby svým vedením poskytl rodině náhradu

za sebe po dobu své služby mimo domov, a jejichž mužové jsou asi stejně intelektuální úrovně, takže jsou schopni dělit se se ženou o péči o rodinu. A což rodiny s babičkami, tetami a pod.?

Když celá pokolení dělnických dětí vyrůstala na ulicích, protože matky a otcové v úžasně dlouhé pracovní době a vyčerpání nemohli se o ně tuze starati – tehdy nebylo nic podnikáno, aby byla matka vrácena rodině, aspoň nic uskutečnitelného.

Ale právě tak celá desetiletí byl marný zápas o to, aby provdaná zaměstnankyně, zejména ve veřejné službě, dostala příslušné odbyté jako kompensaci svých pensijních nároků nebo pense, a tak se mohla bez příliš těžkých finančních obětí vrátit k rodině, jestliže chtěla se k tomu rozhodnouti. O právu na pensi této zaměstnankyně ani nemluvě.

A naposled: Právě neustálým strachem o existenci nebo nedostatek působí, že mladá manželství jsou bezdětná nebo s málo dětmi – čili: nevrátíme matku dětem, nedáme-li jí klid a hospodářskou basis!

Žádný muž, politik, v žádném státě se neodvážil ani v nejprudší kampani proti zaměstnání provdaných žen středních vrstev dokazovat, že by děti těchto žen nebo jejich domácnosti byly zanedbány!

A tento fakt měl by stačiti i nejstarostlivějším strážcům rodiny z kruhů nepřátel výdělečné práce žen!

—

A právě tak vznešená a neupřímná je starostlivost, dále právě tak urážející jest volání, aby se ženy nepřetěžovaly dvojím zaměstnáním: vedením domácnosti a výdělečnou činností.

Místo kladné pomoci zejména dělnické ženě v její práci, aby i ona měla prospěch z technického pokroku, jak vidíme někdy o to péči u sociálně citících zaměstnavatelů, vidíme poručíkování dospělé, svéprávné ženy, co má a co nemá dělati, nediskretní posuzování osobních nebo rodinných důvodů, pro které koná výdělečnou práci, ohrožování existence, aby nemohla si definitivně a prakticky zařídit domácnost, která při dnešní technické vyspělosti vyžaduje značného finančního nákladu...

Samá negace vůči pokroku v životě žen! Pohled vzad místo vpřed! Muži mají dvojí i trojí zaměstnání (třeba i desítky odpovědných funkcí, placených nebo

čestných) a nikdo nemluví o přetěžování. Naopak my skutečně radíme každé ženě, aby dobře pochopila, že život je nutno žít, a ne utratit v přemíře práce, snažíme se o zlepšení podmínek pracovních i finančních atd., stojíme k jejímu vývoji kladně s pohledem vpřed – snažíme se dělat pro ni místo ve světě tak, jak vyrostla z vnitřní touhy po uplatnění na poli práce!

Přicházíme k dalším námitkám proti provdaným zaměstnankyním: Některé jsou trvalého rázu, některé vynesla na povrch hospodářská krize. Z nich pak vyplývá snaha některých stran a osob, aby byly provdané zaměstnankyně propuštěny buď vůbec, nebo jen na přechodnou dobu, jen v některých oborech, nebo některé ženy (na př. hospodářsky „zajištěné“ jiným způsobem).

Všechny ty námitky mají společnou vlastnost: Jsou neupřímné nebo nedomyšlené. A jsou důkazem toho, jak přesnadno rozhodují o životním štěstí, ba existenci druhého, když já na to nedoplatím zhola ničím!

Prvý druh námitek: Provdané zaměstnankyně nepracují tak kvalitně jako muži. Statistika ukazuje větší jejich absenci v nemoci. Odcházejí dříve do pense, zatěžují pensijní pokladny. Svých práv užívají jen pro luxusní život a dráždí tím ty, kdož nemají ani na nejnutnější atd.

Všechny tyto námitky jsou upřílišněné a hlavně jednotlivé případy, které se vyskytují i u mužů, u žen se generalisují, zatím co u mužů se uvádějí jen jako výjimky.

Nechceme nikdy chrániti nedbalců – ale ani ne u mužů! Jsme jisty, že jen a jen protekční děti mohou si dovoliti to, co se právem vytyká některým ženám.

Máme nesčetné případy, kdy naopak provdaná zaměstnankyně je vítaná jako zvlášť svědomitá. Počítat mateřské dovolené za výhodu žen je přímo barbarství. Je to dovolená trpce odsloužená ve prospěch národního celku a musíme žádat, aby byla ceněna tímto celkem aspoň tak jako daleko méně nebezpečná služba vojenská cvičení. Vyčítat mateřské dovolené nebo nemoci, z tohoto úkolu plynoucí, za větší absenci žen – je důkaz neúcty k mateřství a neznalosti jeho nebezpečí pro matku. Žádáme přísná, ale spravedlivá vyšetřování potřeb dovolených nebo pensí. Ale k tomu je nutno, aby v komisi o personálních i lékařských byly též zaměstnané ženy, které budou spolurozhodovat, neboť je možno paralyzovat i příliš velkou laskavostí i postihnout zvláštnosti života žen spravedlivě.

Žádáme, aby ženy měly postup do vyšších stupňů kariéry tak, aby se stářím a ubýváním tělesných sil dosáhly méně namáhavých posic, jako je tomu u mužů. Pak i ony nebudou dříve invalidní a spěchat do penze.

Sta důvodů lze klást proti námitkám plynoucím z nepřátelství k ženám!

[...]

Zda snadněji provdané zaměstnankyně než jiné vrstvy snesou omezení svých příjmů, poznáme nejlépe, když porovnáme příjmy jejich rodin s příjmy mnohých jednotlivců ve veřejné službě nebo příjmy rodin, kde pracují 2, 3, 4 i více členů, nebo rodiny mnohých vysokých úředníků s dcerami a syny ve státní službě – a konečně veřejné zaměstnance se soukromým jměním, věny, s výnosnými podniky atd.

Porovnání by vypadalo v celku naprosto ve prospěch provdaných zaměstnankyň! Vždyť tu jde většinou o ženy bez soukromého jmění, bezzemky, bez vlastních výrobních prostředků. Z předcházejících vývodů také je jasno, jak podivnou cestou se došlo k tomu, aby se zatracoval, za nemravný považoval dvojí příjem manželů, zatímco třeba čtverý v jiné rodině byl vždy a je i dnes pokládán za nezávadný.

A právě tak útočí se na dobromyslnost jen provdaných žen, nikoliv jiných osob lépe postavených, aby dobrovolně odešly z práce, že jde o opatření jen přechodné. Nechci zde uvádět, jak je fikcí tvrzení, že by šlo o přechodné opatření. Proč nebyly – i v době konjunktury – přijaty zpět do služby opuštěné, ovdovělé nebo rozvedené ženy, které při sňatku službu opustily? Protože vždy bylo dosti těch, kdo – mladší! – se hlásili o uprázdňené místo!

Ale co hlavního: Z dotazníků, o nichž jsem se zmínila, je patrné, že mnohá manželství se rozešla anebo rozvedla, protože nemohou finančně existovat bez příjmu ženy!

Jako jeden z důvodů, pro které provdaná žena prý spíše snese nezaměstnanost, byl, že občanský zákoník ukládá manželu, aby svou manželku živil.

První naše námitka proti těmto vývodům je mravního rázu: Manžel ženy neživí, nýbrž ona svou práci v domácnosti vyživuje se sama. Ale názor společnosti je, že ji živí muž. A tak tedy má být propuštěná zaměstnankyně

nuceně uvedena znovu do závislosti druhé osoby. Posuďte jen mravní důsledky podobné závislosti:

Dospělý člověk – žena –, který se již živil svou prací placenou, má být z ní vyloučen a má být závislý na druhé osobě, k níž vztah svůj upravil na základech po případě zcela nemateriálních a počítí bezplatnou práci při naprosto falešném, ba nekulturním cenění ženské práce v domácnosti. Ale týž občanský zákoník ukládá ženě povinnost, aby svému manželu pomáhala ve výdělku, seč jest! Víme, že byl zákoník dělán za jiných hospodářských poměrů, že šlo především o pomoc v zemědělství – ale to je právě náš požadavek, aby zákonodárci a všichni, kdo chtějí upravovat život druhým, dovedli řešit nové poměry, a ne prostě držet se poměrů starých! A jako zpravidla živnostník uzavírá sňatek se ženou, která má zájem a bude mu pomáhat v živnosti, podobně zemědělec se ženou zemědělskou, tak učitel s učitelkou, úředník s úřednicí, lékař s lékařkou... Je přímo proti logice, aby jen na některé stavy měl se zákon vztahovat – u jiných jeho plnění aby bylo považováno dokonce za nemravnost.

Jen nedomyšlením si vysvětlíme, že by bylo zabraňováno právě těm ženám, které věnovaly odborné přípravě mnoho let mládí (a tedy jsou lépe placeny), aby uplatňovaly po provdání své vzdělání a praksi dále. Soudíme, že fakt, že by žena odborně vzdělaná k jiné práci byla donucena ji zaměnit za práci zcela jiného druhu – v domácnosti, k níž nemá třeba vloh a chuti, tím méně odborné průpravy, byl přímo mravně i nervově otřásající.

Podobný postup ukazuje znovu, jak se podceňuje a za „neučenou“ a samozřejmou považuje domácí práce žen!

A neodpustitelné, přímo zavržení hodné s hlediska mravního a státního pořádku jest nutit ženy, aby se zříkaly legálního manželského svazku pro zachování existence. Tu nejde jen o rozvody a rozluky, které by následovaly, ale o zjevy nemanželských soužití a nemanželských dětí, potratů a pod., které již dnes jsou faktem všude tam, kde zaměstnavatel nedovoluje ženským zaměstnancům sňatek (na př. u naší železniční správy, sociálních pojišťoven a j.).

[...]

Z toho, co řečeno, je patrné, že se vůbec nepřemýšlí o spravedlivých cestách nápravy; na poškození žen se vzpomene hned, protože tu jde o cestu

nejmenšího odporu, cestu konjunkturální, kdy se chce dáti obětí nevinnou veřejnému mínění, rozčilenému stálým poukazováním na zaměstnání provdaných žen, na jejich příjmy a pod., aniž kdokoli pohleděl na problém s hlediska žen, s hlediska těch, kdo mají býti poškozeni. (Rozhoduje se o těch, o něž jde, bez nich. Zase vidíme zásadní chybu proti demokracii.)

Závěr

V historické chvíli vyplynulo právo osobního sebeurčení ženina nikoliv jako dar ženám, ale jako výsledek vývoje a dlouhé emancipační práce žen před válkou i jejich účasti v národních zápasech. Nové formy života daly ženě nové úkoly, zasáhnuvše též velmi pronikavě industrialisací v dosavadní systém domácnosti a vytvořivše nový obsah manželství jak po stránce mravní, tak po stránce hospodářské. Žena nevyhledává manželství jako své zaopatření, ale jako doplnění osobního života volbou životního druha.

Hospodářská nezávislost ženina stává se hodnotou mravní i důležitým faktorem sociálním, zejména při stoupající labilnosti manželství. Z těch všech důvodů i žena provdaná musí být považována za jednotku osobní i pracovní stejně jako muž a žena neprovdaná.

Vydala Ženská národní rada, 1934